

**УРЕДБА НА МАШИННОТО ГЛАСУВАНЕ
СПОРЕД БЪЛГАРСКОТО ИЗБОРНО ПРАВО –
ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ**

Иван Кърчев¹

Анотация

През 2011 изборното право бе кодифицирано. С втория Изборен кодекс от 2014 г. законодателят въведе института на „машинно гласуване“. Първоначално прилагането му на практика беше пробно, т.е. само технически се тестваше както обществото до колко би упражнило вота си чрез машини, така и доколко устройствата биха били надеждни и биха защитили конституционната тайна на избора. Крайното желание от страна на НС бе да се въведе като алтернативно на хартиеното гласуване с бюлетини в секционни избирателни комисии, т.е. и „машинното гласуване“ да бъде в т.н. „контролирана среда“, което по категоричен начин ясно го разграничава от „електронното гласуване“. Машинното гласуване все пак се приложи реално на президентските избори през 2016 година, когато вотът, чрез машини бе вече зачетен действително, а не пробно. Практиката обаче показва, първо, че този начин на гласуване е не защитен, тъй като няма нито правни, нито технически гаранции за това. На второ място като проблем се очертава липсата на достатъчно подготвени кадри, които да работят с машините по време на избори. Третият не маловажен проблем е финансовият-машинното гласуване по никакъв начин не поевтинява изборния процес, а напротив-оскъпява го. Изборната администрация не успя през тези години да убеди българското общество в полезността на този начин на гласуване. Затова и интересът към него е слаб, което прави машинното гласуване нецелесъобразно. В настоящата разработка все пак се дава една положителна възможност да се помисли за ефективно използване на машинното гласуване в трите големи града на страната. Преди това обаче са нужни законодателни промени, които да решат висиящия въпрос със сигурността на вота от манипулиране, неговата неразкриваемост, т.е. опазване тайната на вота на избирателя и подготовката на кадрите, нужни за изборния процес в тази му част.

Ключови думи: Изборен кодекс, машинно гласуване,

---

¹ Студент по право (втори курс) в ЮФ на ПУ „Паисий Хилендарски“. Материалът е награден с Първо място на Студентската юридическа научна академия през м. май 2017 г.

Summary

In 2011 our Election law was codified. With the second Election Code of 2014, our legislator introduced the so called “Machine voting”. At the beginning, it was practically applied as a technical test – on the one hand, to see if the people would use it, and on the other – if it could adequately work and protect the Constitutional secret of the vote. Eventually, the Bulgarian Parliament wished for it to remain as an optional alternative to the regular ballot voting, located at the polling station, thus, it differs from the “Electric Voting”. Machine voting was practically used for the first time on the Presidential elections in 2016. Putting it to use showed us that, firstly - neither legal, nor technical guaranties proves in reliable. Secondly, we had a lack of adequately trained human resources. Lastly – Machine voting caused certain financial issues – not only it does not make it cheaper, but it also creates more expenses. The administration never really convinced people that Machine voting would benefit us, thus it provoked almost no interest and made it something of no use. The current work aims to provide a positive review, and a chance to consider what would be an effective use to the Machine voting in the three major cities in Bulgaria. For that to happen, however, legal changes would be required, in order to prevent vote manipulations, keeping people’s votes confidential and training workers, required for that kind of voting at the polling stations.

Key words: Election Code, machine voting

1. Въведение

След политико-икономическите промени в България от края на 1989 и началото на 1990 година, изборното право е „разпиляно” в няколко закона, които уреждат провеждането на различните видове избори и правния статут на кандидатите. Изборното право беше кодифицирано за първи път през 2010 година, а от началото на 2011 година юридическа сила придоби Изборният кодекс, приет от 41-то НС². Преди кодифицирането, в страната имаше пет закона за петте вида избори-Закон за избирането на президент и вицепрезидент на републиката; Закон за местните избори; Закон за избирането на народни представители; Закон за избирането на Велико народно събрание. След приемането на страната ни в Европейския съюз от 1 януари 2007 година, два месеца по-късно беше приет Закон за избиране на членове на Европейския парламент от Република България. Той беше приложен два пъти-през 2007 и 2009 година.

---

² ДВ бр. 9 от 28.01.2011 г.

Първите четири: ЗИПВР, ЗМИ, ЗИНП, ЗИЧЕПРБ бяха отменени с § 9, т. 1 от ПЗР на Изборния кодекс, а ЗИВНС беше отменен с § 9, т. 2 от новия Изборния кодекс, приет от 42-то НС през 2014 година³. С § 9, т.1 от ПЗР се отмени действията от 28 януари 2011 г. до 5 март 2014 г. първи Изборен кодекс.

2. Машинното гласуване преди кодифицирането на изборното право в България

Преди кодифицирането на изборното право (2011 г.), единствено в Закона за избиране на народни представители⁴ бе направен опит за нормативно въвеждане на „електронното гласуване”. Тогава законодателят чрез нови кратки разпоредби, неколкократно успешно и за кратко задържаха се в нормативния акт, въведе използването на машини за гласуване. Материята за e-voting като, че ли беше недолкопозната на законодателя и това личи от дискусиите за промените в ЗИНП, където няма ясно разграничение между „машинно гласуване” и „електронно гласуване”. Освен това имаше предложение да се гласува и с т.н. „електронен подпис”, което обаче не бе правно закрепено в законодателството, тъй като не намери достатъчно подкрепа при гласуването и приемане на промените в ЗИНП. Струва ми се, че така написани и кривоизразени тези нови термини в изборното право бяха без легално и точно определение, набързо инкорпорирани в законодателството ни, с цел да се „зарадват” новите ни партньори от Европейския съюз, а не за да решат наш вътрешен проблем, какъвто беше купуването на гласове чрез изнасянето на хартиени бюлетини от секциите и мобилизация на повече хора да упражнят конституционното си право да избират свое представителство в НС именно чрез модерните технологии.

От така приетите промени в ЗИНП(2009 г.) става ясно, че се създават задължения за ЦИК⁵ да определя условията и реда за експериментално гласуване по електронен път с автоматизирани системи. Така приетата разпоредба е нова за същия закон и влезе в сила от 24.03.2009 г. като измененията и допълненията в ЗИНП са обнародвани в ДВ,бр.31 от същата 2009 г. и визират конкретно разпоредбата на чл.87а. Според текста първоначално електронното гласуване трябва да бъде въведено в контролирана среда в рамките на секционните избирателни комисии.

---

³ ДВ бр. 19 от 5.03.2014 г.

⁴ ДВ. бр.37 от 13.04 2001г.

⁵ Централна избирателна комисия

Освен хартиени бюлетините за гласуване, в секциите трябва да бъде поставена и автоматизирана система, а избирателят да гласува с магнитна карта за гласуване и с електронен показалец. В изпълнение на тази законова разпоредба ЦИК прие административен акт - решение⁶, с което приема условия и ред за експериментално гласуване по електронен път с автоматизирани системи. Аргумент за това е чл. 23 ал. 1, т. 28 от вече отменения ЗИНП. За да отговорят на тези законови изисквания, които са императивни, членовете на ЦИК записват в условията, че именно ЦИК е държавният орган, който ще организира и контролира експерименталното гласуване по електронен път. То се осъществи чрез автоматизирани системи, оборудвани с визуализиращ екран, четящо устройство за магнитни карти и оптичен показалец. Със свое друго решение⁷ ЦИК определи, че това гласуване ще бъде в 9 софийски избирателни секции. Тогава за първи път ЦИК споменава терминът „електронни бюлетини”, като преди това той е правно въведен в чл. 87а, ал.3 от ЗИНП. Образците на тези електронни бюлетини бяха одобрени, преди да бъдат използвани експериментално. До този момент нито в един закон или подзаконен нормативен акт не се говореше за „електронни бюлетини”, нито пък се даваше легално правно определение какво представляват и на какви изисквания трябва да отговарят, за да изпълнят изискванията на закона. Дори и сега в законодателството ни липсва такъв термин и определение за него. Извежда се само от техническото описание, дадено от фирмата, която осигурява машините за гласуване.

На председателите на СИК⁸, в които се проведе експериментално гласуване по електронен път, бяха раздадени с приемо-предавателен протокол непрозрачна кутия за гласуване, тестваната автоматизирана система, магнитните карти за управление на системата в запечатан плик, магнитните карти за гласуване в запечатан плик, техническо устройство за стартиране на системата и отчитане на резултатите от гласуването в запечатан плик. Условията, приети от ЦИК, говорят за гласуване по електронен път, но не от дистанция, както днес бихме го разбрали, а стационарно, т.е. чрез поставено устройство в избирателната секция, която се явява контролирана среда, както от членовете на СИК, така от застъпниците, наблюдателите и журналистите, както и от самите избирателите.

---

⁶ Решение 104/04.06.2009 на ЦИК, публикувано в интернет на: <http://pi2009.cik.bg/?resh=104>

⁷ Решение 105/ 95.06.2009 г. на ЦИК, публикувано в интернет на: <http://pi2009.cik.bg/?resh=105>

⁸ Секционна избирателна комисия

За да започне гласуването по този начин председателят на СИК включваше тъй наречената „автоматизирана система”, като се идентифицираше с магнитна карта за управление на устройството. След това избирателят можеше да избере да гласува или чрез хартиената бюлетина, или чрез електронната бюлетина.

Според Условиата, приети от ЦИК⁹, за да бъде „валидно” експерименталното гласуване на даден избирател то той трябваше да разгледа електронните бюлетини, в специално пригодени кабинни, точно за тъй нареченото „електронно гласуване”, да избере една от тях, след което чрез докосване на екрана върху квадратчето с номера на избраната от него кандидатска листа да потвърди вота си чрез поставяне на магнитната си карта в четящото устройство, след като се увери че изборът му е правилно отразен върху електронните бюлетини (на екрана излизаше надпис за приетия вот и системата му разпечатваше резултатите от гласуването – контролна разпечатка за двата вота), аргумент чл. 14 от Условиата. Избирателят, решил да гласува по този начин след това бе задължен да вземе контролната разпечатка от устройството и трябваше да я сгъне така, за да не бъде разкрит вотът му, а преди да положи подписа си и да напусне изборното помещение, да я пусне в непрозрачна кутия, която бе пред СИК. Магнитната карта оставаше при председателя на СИК, а следващият гласоподавател решил да гласува по този начин, използваше друга магнитна карта. Пилотното е-гласуване се отчете от РИК¹⁰, в чийто район бяха 9-те СИК, в които имаше машина за e-voting(чл.87а, ал.5 от ЗИНП), а резултатите бяха разчетени от записващо устройство, свалено от членове на СИК и предадени с протокол на членове на РИК.

По преценка на НС системата за експерименталното електронно гласуване се очакваше тогава (2009 г.) да бъде мултиплицирана и на национално ниво, а не само в София, и да се приложи при следващите избори, но след кодифицирането на изборното право точно по-горе описания модел на безхартийно гласуване остана само в 9-те секции, проведено на 5 юли 2009 година.

Проблемът при първото или по-скоро при опита за първо въвеждане на машинно гласуване беше, че законодателството не разграничи по ясен и категоричен начин машинното от електронното гласуване.

---

⁹ Условия и ред за експериментално гласуване по електронен път, приложение към Решение 104/04.06.2009 на ЦИК, публикувано в интернет на: <http://pi2009.cik.bg/?resh=104>

¹⁰ Районна избирателна комисия

Дори напротив - в правните разпоредби се преплиташе терминология, която е твърде специализирана по-скоро за ИТ сектора - като например „машини“ (автоматизирана система чл.87а , ал 1 от ЗИНП, отм.) от една страна, а от друга страна „електронно гласуване“, което предполага подаденият вот да бъде систематизиран по електронен път на регионално ниво (напр. РИК), а след това да бъде предаден пак по електронен път на централно ниво(напр.ЦИК). Т.е. сегашното разбиране за „електронно гласуване“ точно това предполага - всяко действие от страна на избирателя да бъде отчитано или на регионално ниво, или направо на централно като се избегне субективния момент при отчитането на гласовете от страна на СИК. Електронното гласуване, чрез което избирателят да може да упражни конституционното си право (а днес и задължение) да става без да посещава отредените места за избирателни секции, а дистанционно чрез средствата, предлагащи достъп до интернет. De lege ferenda към онзи момент беше на електронната страница на ЦИК да бъде създадена специална интернет страница, чрез която всеки български гражданин да може да гласува със своя електронен подпис, независимо къде се намира в деня на изборите. Този законопроект обаче не намери достатъчно подкрепа за времето на легислатурата на 40-то НС.

По-различно е схващането за „машинното гласуване“, което всъщност се оказа това през 2009 година, по описания по-горе начин и чрез средствата в „контролирана среда“, каквато всъщност е СИК. Затова смятам, че през 2009 година законодателят по-скоро трябваше да говори чрез правните разпоредби в ЗИНП за „машинно гласуване“, а не за електронно.

Като друг недостатък на този първи опит за гласуване с „електронни бюлетини“ бе, че се проведе само в 9 СИК и то само в столицата, и то само в едно училище. Реално експериментът, както бе определен и от законодателя не постигна търсения резултат - да установи до колко българският избирател е склонен да използва електронната бюлетина вместо хартиената, а от друга страна до колко изборната администрация може да се справи без да нарушава нормите, законосъобразно да проведе изборите и отчете гласовете по описания начин¹¹.

---

¹¹ Вж. чл. 23, ал. 1, т. 28 и чл. 87а, ал. 6 от отменения ЗИНП.

Въпреки несъвършенствата на чл.87а от ЗИНП, който е отменен, все пак смятам, че можем да говорим за частичен успех за българското законодателство, защото бе стъпка за модернизиране на изборния процес в страната, която положи основата за безхартийно гласуване. Друг е въпросът до колко то е предпочитано или не от гласоподавателя.

3. Усъвършенстване на машинното гласуване след кодифицирането на изборното право

3.1. Първи Изборен кодекс (ИК)

След проведените парламентарни избори през 2009 г. започна легислатурата на 41-то НС. През есента на 2010 година парламентът създаде със свое решение Временна комисия, която да изготви проект на първи Изборен кодекс. След редица кръгли маси, дискусии и десетки проектотекстове по кодифицирането на изборното право, все пак такъв нормативен акт бе приет¹².

Законодателят записа такива правила и норми, които да гарантират честността и демократичността на изборния процес по-голяма от тази, която бе в отделните закони и уеднаквяване стабилността на правилата, по които се провеждат различните видове избори, максимално противодействие срещу нарушенията, без нараняване на избирателните права на гражданите. Обаче пропусна да въведе машинното гласуване като разпоредби в ИК, дори под формата, която съществуваше в ЗИНП (отм.). Тогава липсваше дори дискусия за този първи вид безхартийно гласуване, а се акцентира върху втори вид безхартийно гласуване - каквото според мен можем да наречем „електронното гласуване”. Легално понятие „електронното гласуване” намери в ПЗР на първия ИК § 113, ал. 35, т.1, въведени с третия ЗИД на ИК¹³, според чийто текст "електронно гласуване" е гласуване, при което на определен етап от подаване на гласа избирателят използва електронно устройство. Струва ми се, че тази разпоредба е твърде обща и не прави ясно разграничение между „машинно” и „електронно” гласуване, защото и при дава вида практически има електронно устройство, но за целите на електронното гласуване е необходима връзка с интернет, чийто вот може да се упражни в неконтролирана среда, а за „машинното” гласуване не е необходима директна връзка с интернет и упражняването на избирателното право става в

---

¹² ДВ, бр. 9 от 28.01.2011 г.

¹³ ДВ, бр.17 от 2013 г.

присъствието на членове на СИК. Такова е общото схващане на разпоредбите на втория ИК (2014 г.), за който ще стане дума по-долу в статията.

В първия ИК от 2011 г. в § 11 от ПЗР бе предвидено, че при провеждането на изборите за президент и вицепрезидент на републиката през 2011 г. ще се произведе експериментално гласуване по електронен път чрез интернет. Уредбата, разположена в 21 алинеи, беше предвидена като преходен момент, като се предвиждаше да се приложи в най-много 5 секции в страната и най-много 5 секции в чужбина. Този параграф бе обявен от Конституционния съд на РБ за противоконституционен¹⁴. В мотивите си съдът посочи, че само за себе си електронното гласуване не е противоконституционно, бидейки вид дистанционно гласуване, каквото е отдавна практикуваното в други държави гласуване по пощата и принципно не е в противоречие с международни договори, по които Република България е страна. Обаче уредбата на опазването на тайната на вота, регламентирана в ИК създаде у съда основателни опасения не само относно рисковете при самия пренос и съхраняване на информацията по електронен път, но и поради липсата на гаранции за доброволността и автентичността на волеизявлението на гласувания. Сред мотивите на конституционните съдии тогава бе и доводът, че „текстовете от § 11 дават възможност за упражняване правото на глас повече от един път (ал. 12), което противоречи на класическото изборно правило „един човек – един глас“. Така на практика, макар записано в ИК, но няколко месеца по-късно обявено за противоконституционно „електронното гласуване“ не успя да се приложи по първоначално правноустановения от законодателя начин. Това „лиши“ изборната администрация на централно и териториално ниво да се „упражни“ за прилагането на модерните технологии при провеждането на избори. И след първия ИК у гласоподавателя смея да твърдя, че остана неразбирането какво представлява „машинно гласуване“ и каква е разликата му с „електронното гласуване“. Първото защото все още не бе въведено нормативно, а второто, защото практически не бе реализирано. Все пак могат да се извлекат и позитиви от първия ИК, отнасящи се до безхартийното гласуване от втория вид „електронното“. След промените от 2013 г. се дадоха легални правни понятия за „електронни бюлетини“- които са електронен модел върху визуален, аудио или тактилен терминал на бюлетината за гласуване, съдържащ възможностите за избор при хартиената бюлетина, както и допълнителна възможност да не се гласува за който и да

---

¹⁴ РКС № 4 от 2011 г., ДВ, бр. 36 от 2011 г. публикувано в интернет на: <http://www.constcourt.bg/bg/Acts/GetHtmlContent/2c0ed83d-bae1-41c0-a60c-e79e90a6b31b>

е от участващите в изборите политически субекти (§ 113. ал.35, т.2 от ИК, отм.); "електронен глас" е защитен и анонимизиран избор на избирателя при електронното гласуване; гласът е действителен, когато изборът е за участващ в изборите политически субект и е недействителен, когато е избрана възможността да не се гласува за който и да е от политическите субекти; (§ 113. ал.35, т.3 от ИК, отм.) и за първи път бе въведен като термин и то в правна разпоредба "електронна избирателна кутия", чиято дефиниция гласи, че това е електронно средство за съхраняване на електронните гласове (§ 113. ал.35, т.4 от ИК, отм.).

3.2. Втори Изборен кодекс

Извънредните парламентарни избори през пролетта на 2013 г. се проведоха по първия ИК, както бе споменато по-горе, не предвиждаше машинно гласуване. След конституирането на 42-то НС започна оживена дискусия за промени в изборното право. Българският законодател тогава не намери общ консенсус колко и какви да са промените и затова се стигна до приемане на нов ИК¹⁵, който смятам, че трябва да се нарича „втори“, с цел улеснение в теорията и практиката. Вторият ИК отмени първия¹⁶. De lege lata ИК, глава Четиринадесета „Гласуване“, раздел ”трети“ са събрани в три члена общите разпоредби за машинното гласуване. Обаче в ИК не се съдържа легална дефиниция за машинното гласуване, а също така няма и обяснение в допълнителните разпоредби, за разлика от първия ИК, който даде легално понятие за дистанционното „електронно гласуване“, но тогава не бе въведено машинното гласуване в т.н. контролирана среда. Разпоредби за машинното гласуване има и в други текстове на ИК, които се отнасят до задължения за ЦИК и отчитане резултатите от СИК и РИК.

Все пак можем да обобщим начина на гласуване чрез машина по следния начин: в избирателната секция избирателят може по свой избор да гласува с хартиена бюлетина или с бюлетина за машинно гласуване. Това означава, че избирателят е свободен да прецени по какъв начин да упражни вота си, като никой няма право да го ограничава дали да гласува с хартия или с машина. СИК е длъжна да отчете гласа, подаден чрез машина, по начина, по който се отчита и този, подаден чрез хартиена бюлетина. Такова е схващането на чл. 206, ал 1. и ал.2.

---

¹⁵ ДВ бр. 19 от 5.03 2014 г.

¹⁶Вж. § 9, т. 1 от ПЗР на ИК от 2014 г.

На практика, този "свободен" избор зависи от физическото наличие и работоспособност на съответната машина за гласуване, затова формулировката на ИК е максимално обща, тъй като смятам, че трябва да се обърне внимание, че не пише "всеки български избирател има право да гласува машинно", а „избирателят може по свой избор да гласува с хартиена бюлетина или с бюлетина за машинно гласуване”. Тук е важно да се отбележи, че избирател може да бъде не само този, който има българско гражданство, а и този, който е гражданин на една от страните в ЕС, когато участва в избори за ЕП или избори за кметове и общински съветници. Освен това в първия ИК законодателят бе дал легално понятие за „електронна” бюлетина, докато *de lege lata* е определена като „бюлетина за машинно гласуване”. Това ми дава основание да твърдя, че това е една от стъпките за ясното разграничение между „електронно” и „машинно” гласуване. Първото определяно като дистанционно и задължително по интернет, което смятам, че повече би отговаряло на международния термин *e-voting*, а второто-като константа т.е. изрично проведено в СИК. Какво означава това? Означава, че законодателят е възприел „машинното гласуване” на избори паралелна на хартиената бюлетина възможност, съдържаща технология за гласуване със специализирано електронно устройство, поставено в избирателна секция, т.е. възприел е една от прилаганите в световен план технологии-гласуване с машини в контролирана среда;¹⁷

3.2.1. Избори за Европейски парламент – 2014 г.

През 2014 г. законодателят прие, че машинното гласуване няма да се въведе незабавно, а посочва определен срок за провеждане в ограничен брой секции, чиято цел е да се експериментира, т.е. да се пробва системата, с цел тренировка, както на самата софтуерна технология, така и на цялата изборна администрация. В § 10 на ПЗР на ИК се казва, че до произвеждане на изборите за президент и вицепрезидент на републиката през 2016 г. машинното гласуване е експериментално и се произвежда в до 500 СИК. В изпълнение на тази разпоредба ЦИК прие решение¹⁸, с което определи 100 секции в страната за експериментално машинно гласуване при произвеждане на изборите за членове на Европейския парламент от Република България.

---

¹⁷ Друмева, Е. Машинното гласуване (по действащия Изборен кодекс) - Правна мисъл, бр.1, 2015 г. С. ISSN 1310-7348, с. 6.

¹⁸ Решение 18-ЕП/26.03.2014 г. на ЦИК, публикувано в интернет на: <https://www.cik.bg/bg/decisions/18/2014-03-26>

Секциите за машинно гласуване бяха в два изборни района като населените места и квартали бяха с различна численост на населението: 13-ти Пазарджик, в общините Пазарджик, Велинград и Ракитово, а вторият изборен район бе 23-ти София, в административните райони „Триадица“, „Младост“ и Студентски“. ЦИК прие също така условия и ред за експериментално машинно гласуване при произвеждане на изборите за членове на Европейския парламент.¹⁹

Практически специализираното машинно устройство се достави в избирателната секция в деня преди вота, инсталира се и се тества, а за това предоставяне се направи приемо-предавателен протокол. Паролата за достъп до машината бе дадена на членовете на СИК в запечатан плик, който бе подписан от всички членове, които са присъствали в подготовката на изборното помещение, като беше и подпечатан с печата на СИК. Когато даден избирател заявяваше, че иска да участва в експерименталното гласуване с машината, то председателят на комисията натискаше дистанционния бутон за активиране, след което се чуваше звук за потвърждаване на активацията, която траеше 6 минути. Ако в този времеви период гласоподавателят не бе потвърдил вота си, то тогава машината се „заключваше“ и не даваше възможност същият избирател да я активира отново. На екрана на устройството съобразно отбелязаните инструкции избирателят: разглеждаше бюлетината и отбелязваше чрез докосване на екрана върху квадратчето номера на избраната от него партия, коалиция или независим кандидат на първа или втора страница от бюлетината за машинно гласуване. Освен това имаше възможност да отбележи, отново чрез допир, своя преференциален вот, като маркираше кръгчето с номера на конкретно избрания от него кандидат. Избраното предпочитание можеше да се смени като се натисне друго кръгче с номер за друг кандидат от кандидатската листа. В този случай първото предпочитание се изтриваше. Тази възможност, която я има само в машинното гласуване, не позволява да има недействителен вот в преференциите, с отбелязване на повече от едно кръгче. При хартиената бюлетина това няма как да се случи дори избирателят да задраска първото си отбелязване в преференциите или да направи опит с химически препарат да го изтрие. Ако това се случи, то цялата хартиена бюлетина ще се отчете като недействителна (чл.278, ал. 4, от ИК). Това бе предимството на бюлетината за машинно гласуване.

---

¹⁹ Решение 32-ЕП/30.03.2014 на ЦИК, публикувано в интернет на: <https://www.cik.bg/bg/decisions/32/2014-03-30>

Следващата стъпка бе избирателят да потвърди чрез бутона „ИЗБИРАМ” вота си, след което машината му издаваше разписка, която се съгъваше и се пускаше в малката непрозрачна кутийка на масата пред СИК. Избирателят имаше възможност само един път да промени вота си, ако преди това не е натиснал втория бутон за потвърждение. Гласовете се пазеха в т.нар. „електронна избирателна кутия”, която бе като опция в самото устройство. По този начин не се позволяваше на следващия гласоподавател да види вота на този преди него. В графа „Забележки” на избирателния списък срещу името на всеки гласувал с машина, член на СИК вписваше обстоятелството, че избирателят е участвал в експерименталното гласуване. Единици бяха случаите, когато избирателите участваха в пробното машинно гласуване, но те не се разписваха срещу името си в избирателния списък, защото реално техният глас не се зачиташе, а се приемаше, че не са участвали във вота за евродепутати.

С обявяването на края на изборния ден се преустановяваше и експерименталното машинно гласуване, а специализираното устройство за гласуване се деактивираше от председателя на СИК след въвеждане на парола. От уреда за гласуване се отпечатваше разписка, която представляваше предложение за протокол на СИК, което съдържаше данните за гласуването в избирателната секция по партии, коалиции и съответните предпочитания или за независимите кандидати. Тази разписка се подписваше от всички присъстващи членове на СИК. Данните от разписката се вписаха в Протокола на СИК, с който се отчитаха резултатите. Разпечатките от специализираното машинно устройство за гласуване и техническото устройство, (флаш паметта) съдържащи данните от машинното гласуване се поставяха в плик, който се запечатваше, подпечатваше с печата на СИК и се подписваше от присъстващите членове на СИК. След това протоколът и флашката се предаваха в РИК, а представители на доставчика на специализираното машинно устройство за гласуване прибираха устройствата, за което се съставяше приемо-предавателен протокол.

Според справка²⁰ от ЦИК в 100-те СИК са се упражнили едва 8104 избиратели, като 2904 са били на територията на 13-ти избирателен район Пазарджик, където имаше 45 секции, а останалите гласове са от територията на 23-ти избирателен район София.

---

²⁰ Бюлетин за резултатите от изборите за членове на Европейския парламент от Република България, произведени на 25 май 2014 г., том I, С., ЦИК, 2014 г., с.12.

Макар и да е машинно гласуване отново имаше недействителни гласове по смисъла на чл. 278, ал.3, т.5 от ИК, която се отнася за хартиеното гласуване, но се прилага и субсидиарно и за гласуването чрез машинното устройство, а именно празна бюлетина. Действителните гласове по партии, коалиции или независими кандидати от машините не бяха прибавени към действителните бюлетини, подадени по традиционния хартиен начин, тъй като те бяха само тренировка, т.е. експеримент как избирателят би подходил към едно бъдещо задължително въвеждане на машинното гласуване като алтернатива на хартиеното гласуване с бюлетини.

3.2.2. Избори за Народно събрание – 2014 г.

През 2014 г. се проведеха извънредни парламентарни избори. Тогава ЦИК взе решение²¹, с което определи вече 500 секции за експериментално гласуване, като те бяха разпределени на територията на 10 избирателни района. Няколко дни по-късно без ясни причини, без аргумент, който да е правно и практично обоснован ЦИК със свой друг административен акт²² намали първоначално определената бройка на секциите за машинно гласуване от 500 на 300, а изборните райони от 10 на 5. ЦИК прие същите условия и ред за експериментално машинно гласуване, каквито бяха и за изборите за ЕП няколко месеца по-рано. Експериментално машинно гласуване за изборите за НС се извърши по реда на чл. 268 от ИК. Многомандатните изборните райони, в които се проведе бяха: 10-ти Кюстендил, 14-ти Перник, 15-ти Плевен, 17-ти Пловдивски и 24-ти София.

И този път макар и да се разшири обхвата на пробното машинно гласуване, в сравнение с първия път, целта отново не бе реализирана, а именно: да се проведе експериментално гласуване в максимални размери в 500 секции (§ 10 на ПЗР на ИК). Изразявам становище, че и този път (както няколко месеца по-рано) ЦИК не разпредели машините за експериментално гласуване справедливо, с оглед на това да се обхванат не само големите градове, но и малките, както и селата. Избирателите от такива населени места в страната не успяха да тестват системата за машинно гласуване, СИК също не знаеха как да боравят с тези нови технологии.

---

²¹ Решение 715-НС/14.08.2014 на ЦИК, публикувано в интернет на: <https://www.cik.bg/bg/decisions/715/2014-08-14>

²² Решение 776-НС/25.08.2014 на ЦИК, , публикувано в интернет на: <https://www.cik.bg/bg/decisions/776/2014-08-25>

В не малко общини имащите право на глас въобще не разбраха, че законодателят е предвидил плавен преход към машинно гласуване на територията на цялата страна и то като втора възможност (първата е традиционната хартиена бюлетина), която обаче е равностойна на първата. Действителните гласове по партии, коалиции, независими кандидати от машините не бяха прибавени към действителните гласове, подадени по традиционния хартиен начин, тъй като това реално бе вторият експеримент за бъдещото цялостно въвеждане на безхартиено гласуване на избори.

Пробното машинно гласуване, което се проведе на два пъти през 2014 г., не донесе желаните резултати: добре подготвена изборна администрация по места и реална алтернатива за избирателят да предпочете машинното гласуване пред това с хартиена бюлетина. Като основание и аргумент за моето твърдение мога да посоча и инициацията от президента тогава Росен Плевнелиев национален референдум с въпроса: „Подкрепяте ли да може да се гласува и дистанционно по електронен път при произвеждане на изборите и референдумите?“²³.

По този начин мисля че се потърси радикална промяна в начина на упражняване на конституционното право, българските граждани да могат да избират органите на държавната и местната власт не само по утвърдения начин, а и чрез използването на модерните ИТ технологии. Като че ли този референдум бе продължение на идеята, визирана в 10 на ПЗР на ИК, да се въведе не само машинно гласуване, но и дистанционно по електронен път. Нещо, което смятам, че законодателят не бе направил към 2014 г., ясно и точно да разграничи машинното гласуване в помещение пред СИК и електронното, което да се упражнява по интернет. Резултатите от националния референдум не изпълниха императивното изискването на член 23, ал.1 от ЗПУГДВМС и дистанционното гласуване по електронен път не бе въведено тогава в ИК.

3.2.3. Избори за местна власт – 2015 г.

Националният референдум се проведе на една дата с изборите за местна власт на 25 10. 2015 г. И при вота за кметове и общински съветници ЦИК със свое решение ²⁴ определи, че при провеждането на общите избори за общински съветници и кметове машинно гласуване да се произведе в един многомандатен избран район само за избор на общински съветници в общо 50 избирателни секции, които да са разположени на

---

²³ Указ 163/11.08.2015 , , публикуван в интернет на: www.dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=96586

²⁴ Решение 1527-МИ/19.08.2015 на ЦИК, , публикувано в интернет на: <https://www.cik.bg/bg/decisions/1527/2015-08-19>

територията на Столична община, гр. София. Правната аргументация за този акт на ЦИК беше § 11 от ПЗР на ИК, преди изменението му от 2016 година. Разпоредбата предвиждаше да се проведе машинно гласуване в до 500 секции, но без аргументация, особено по целесъобразност, ЦИК определи едва 50 секции и то само в столицата. Чрез машините гласуваха малко над 900 избиратели, което е твърде нисък резултат, с оглед имащите право на територията на определените секции. Отново се повтори недобрата практика на изборната администрация: концентрация само в един район на машини за гласуване и дори в още по-малко секции, отколкото на предишните два национални избора- за ЕН и НС през 2014 г. Същите недостатъци от подобните решения, които са описани по-горе, не само, че останаха, но дори и не бяха решени проблемите, възникнали от предишните експерименти за безхартийно гласуване, а именно: слаба подготовка на секционните и общинската комисия, недоверие от страна на избирателите да използват новите ИТ технологии, за да упражнят изборителното си право и редица други. В страната бяха назначени 265 ОИК²⁵. Само Софийската ОИК имаше възможността да проведе машинно гласуване с реално отчитане на резултатите, а останалите ОИК бяха „лишени” от тази възможност. Съгласно § 10 от ПЗР на ИК, вотът подаден чрез машинните устройства при вота за общински съветници се отчиташе като реален, тъй като получените резултати от машинното гласуване се прибавяха към гласовете, отчетени от хартиените бюлетини и сборът им образуваше действителните гласове за всяка една партия, коалиция, т.е. вотът от машините не беше експериментален, а вече реален.

Струва ми се, че по-справедливо ЦИК трябваше да определи максимално допустимата бройка секции 500, в които да се проведе реално машинно гласуване и тези секции да бяха на територията на цялата страна, а не само в София. Пропуснатата беше възможността граждани на останалите 264 общини да упражнят правото си чрез бюлетина за машинно гласуване, а изборната администрация в тези общини отново само чуваше и виждаше чрез средствата за масово осведомяване модерните технологии, използвани при избори, без да може реално да ги използва и да ги приложи. Недостатък, който беше пренебрегнат както на местния вот, така и на предходните два.

---

²⁵ Общинска избирателна комисия

3.2.4. Избори за президент и вицепрезидент – 2016 г.

През 2016 година се проведеха президентски избори. Машинното гласуване също залегна като алтернатива на хартиената бюлетина. Гласуването чрез софтуерното устройство беше на основание на § 11 от ПЗР на ИК. Няколко месеца преди изборите имаше изменение и допълнение на ИК, в това число и на цитирания параграф 11. С измененията от 26.05.2016 г.²⁶, законодателят промени броя на секциите, в които да има машинно гласуване. На изборите за президент и вицепрезидент на републиката през 2016 г. машинното гласуване се произведе в „НАЙ-МАЛКО 500” избирателни секции. До преди тези промени броят на секциите за машинно гласуване беше „ДО 500. И този път ЦИК определи минималната бройка секции, в които да се поставят машини за гласуване. Доброто в случая беше, че 500 секции бяха разпределени в 31-те изборни района. В Пловдив-град (16 МИР²⁷) бяха 20 секции в район „Централен”, а в Пловдив-област (17 МИР) 16 секции в градовете Карлово, Асеновград и Първомай. Практически гласуването се проведе по начин, който е описан по-горе в настоящата статия. Разликата в сравнение с машинното гласуване от 2014 и 2015 г. беше, че и в бюлетината за машинно гласуване избирателят можеше да подаде действителен вот, ако отбележи предвидения знак в квадратчето „Не подкрепям никого”²⁸. Машинното гласуване в 500-те секции се проведе и на втория тур - 13.11.2016 г. В Пловдив-област(17 МИР) на първи тур чрез машини правото си на глас упражниха едва 1583-ма избиратели от над 302 хиляди имащи право на глас, като 54-ма бяха оставили празна бюлетина. На втория тур гласувалите чрез машинното устройство на територията на същия МИР бяха малко повече, в сравнение с първия тур, а именно 1998 човека, а недействителните бюлетини бяха по-малко - само 48. В процентно съотношение гласувалите с хартиена и машинна бюлетина беше същото и в останалите МИР.

След изборите Обществения съвет²⁹ направи своя анализ. Според му едно от основните предимства на машинното гласуване - улесняване на вота и отчитането на резултатите - се реализира слабо, тъй като има "недостатъчна популярност" на новия метод сред членовете на СИК и сред самите избиратели. Като допълнение към общото заключение на Обществения съвет може да се каже, че и в „най-успешните” СИК дялът на гражданите, избрали машинната опция, рядко надхвърляше 20-25% от всички гласували.

---

²⁶ ДВ, бр. 39 от 2016 г.

²⁷ Многомандатен изборен район

²⁸ Вж. чл.325, ал.1, т.5 от ИК

²⁹ Вж. чл.55 от ИК

Потвърди се наблюдаването и от изборите за общински съветници през 2015-а: някои СИК, които бяха разбрали, че машината улеснява работата им, окуражаваха избирателите да използват машинно гласуване. И в същото време, и в същата среда (например съседна секция в същото училище) при „пасивните“ комисии броят на гласувалите машинно бе нищожен. Гласувалите чрез машините в малките градчета и селата също беше нищожен. Затова смятам, че ако машинното гласуване не е единственият начин да се пусне бюлетина, ползите от машините като изкарване на човешкия фактор от броенето на бюлетините и попълването на секционните протоколи с резултатите ще останат проблем.

3.2.5. Избори за Народно събрание – 2017 г.

След президентските избори последваха извънредни парламентарни, които бяха насрочени с президентски указ за 26.03.2017 г. ЦИК и този път подходи като предишните - със свои актове определи условията и реда за машинно гласуване на изборите за народни представители в 500 избирателни секции в населени места, разположени на територията на страната в 31 изборни райони като основанието за това решение е чл.57, ал.1, т.29 от ИК, а вотът с бюлетина за машинно гласуване се извърши по реда на чл. 268 от ИК. Актът на ЦИК обаче беше обжалван пред ВАС, който спазвайки разпоредбите на чл.145 и сл. във връзка с чл.132, ал.2, т.8 от АПК и във връзка с чл.58, ал.3 от ИК отмени решението³⁰ за определяне на броя на секциите, в които да се проведе машинно гласуване. Мотивите на ВАС бяха, че разпоредбите на член 206, ал. 1 от ИК не са нови, а съществуват от момента на влизането му в сила на 05.03.2014 г., следователно три години до изборите за народни представители на 26.03.2017 г. Освен това с §10 и §11 от ПЗР на ИК е бил даден гратисен период, след който е трябвало да се въведе повсеместно машинното гласуване във всички секции. Затова висшите магистрати прецениха, че след като са изчерпани възможностите на цитираните параграфи от ПЗР на ИК, то следва да важат нормите на чл.206 и чл.212 – чл.214 от ИК, предвиждащи право на избирателя да гласува с бюлетина за машинно гласуване. Оспорваното решение на ЦИК противоречало на тези правни норми, тъй като то въвежда ограничение за машинно гласуване само в 500 избирателни секции. Такова правомощие на ЦИК е било предвидено за предходните избори, но ЦИК не

³⁰ Решение 1289.01.02.2017 на ВАС, публикувано в интернет на: <http://www.sac.government.bg/court22.nsf/d038edcf49190344c2256b7600367606/95ffd1295b558758c22580b9005209a0?OpenDocument>

може да прилага това ограничение и за изборите за народни представители на 26.03.2017г. Затова решението на ЦИК в оспорваната му част бе обявено за незаконосъобразно, тъй като е постановено в противоречие с посочените материалноправни разпоредби, а цялостно решението бе отменено от съда.

Решението на ВАС е със сила на присъдено нещо и затова ЦИК прие ново решение³¹, с което въвежда машинно гласуване във всички разкрити секции. За да се случи това от ЦИК стартираха процедура за обществена поръчка с предмет: „Осигуряване/наемане на специализирани устройства за машинно гласуване за произвеждане на изборите за народни представители на 26 март 2017 г.” (осн. чл. 57, ал. 1, т. 1 и т. 29 във връзка с § 3 от ДР на ИК и чл. 73, ал. 2, т. 1, буква „в“ и чл. 76 от ЗОП). Кандидатите трябваше да осигурят 12 500 устройства, а максималната стойност на обществената поръчката бе в размер на 15 милиона лева без включен ДДС. В срока се яви само едно дружество, което обаче се оказа, че не отговаря на посочените условия и затова бе отстранено от конкурсната процедура и поради липса на друг участник тя бе прекратена. Така на практика не се реализира машинно гласуване на изборите за народни представители, а ЦИК нямаше правно основание да вземе трето решение, с което „да върне” машините макар и в ограничен брой (500) секции. Така разписани правните норми на чл.206 от ИК не се изпълниха, макар и ВАС да ги „определи” като императивни за избори след 2016 година без да са съотносими към тях правните норми на §10 и §11 от ПЗР на ИК.

4. Изводи

Преди решението на ВАС сред експерти по изборно право, ЦИК и неправителствени организации се родиха редица въпроси, сред който е видимият проблем, който трябва да бъде решен до колко машината може да гарантира тайната на гласуването и свободно изразяване на волята на избирателите; да не допуска манипулиране на гласовете, както и всяко друго нерегламентирано влияние върху изборния процес. Това не е шега – така е записано в чл.213, ал.2, т.4 и 5 на ИК. Едно техническо средство не може да се справи с купуването на гласове, с което цялата държава не се е справила повече от четвърт век.

---

³¹ Решението 4217-НС/03.02.2017 г. на ЦИК, публикувано в интернет на: <https://www.cik.bg/bg/decisions/4217/2017-02-03>

Напротив, с това устройство се създават още два носителя на информация (памет на операционната система и флаш-памет), което поради естеството си на базаданни бързо, лесно, чисто, почти без следи може да прехвърля и заличава стотици, хиляди гласове. И никакви контролни разписки в кутията няма да помогнат, най-малкото защото законодателят не е споделил с широката публика каква му е идеята за съдържание на тази хартийка „с отразения вот“.

Струва ми се, че остана нерешен и въпросът за това кой ще работи с машините. Липсват и правни норми, които ясно да регулират правата и задълженията на IT специалистите или членовете на изборните комисии сами ще се справят и с устройството, което си има своя специфичен софтуер. На президентските избори 500-те машини бяха обслужвани от 200 обучени специалисти, доколкото някои от секциите с такава опция се помещаваха в една сграда. Ако се спази сходна пропорцията и занаят, за да се осигури повсеместно машинно гласуване, ще са нужни над 4 хил. души. Отделно са екипите за резервни машини при повреда. Не по-малко неясен се оказва въпросът има ли и колко са хората, подготвени да работят с машините, както и може ли изборната администрация да осигури адекватното обучение на още хора. За президентските избори подготовката за машинно гласуване, макар и само в 500 секции, започна още през юни - близо половин година преди вота. Машините ще „контролират вота“, а кой ще контролира машините? В т. 12 от Техническите изисквания в Документацията за обществената поръчка за специализирани устройства за машинно гласуване в избори за НС 2017 г.³² е записано – „обобщаването на получените на външна памет (флаш носител) резултати следва да бъде извършено от доставчика на решението за машинно гласуване“. Този текст е възпроизведен и като изрично задължение на доставчика в приложения Договор за обществена поръчка.

Ако идеята е външно лице, служител на доставчика, да обобщава „машинните“ гласове, а не длъжностно лице от комисиите, то резултатите от изборите ще зависят от добросъвестността на доставчика – а няма законови механизми за контрол над дейността му. В други сектори, в които се изискват специфични знания е предвиден „инвеститорски контрол“ – напр. съгласно ЗУТ инвеститорът може да наеме лице, което да осъществява контрол върху работата на строителя. Подобна възможност в ИК липсва – не е предвиден орган, който да сертифицира процеса (машините и информацията) и да следи по време на осъществяването му.

---

³² Вж. в интернет на: <https://www.cik.bg/bg/zop/15>

Не може да се изисква членовете на комисиите да притежават специфична компютърна грамотност, за да могат да контролират техническите процеси при машинния вот. Имаше становище, че преди цялостното въвеждане на машинно гласуване на територията на цялата страна, ДАНС трябва да проверява всяка машина поотделно. Струва ми се, че това решение заслужава подкрепа. Все пак машинното гласуване като вид „електронно гласуване“ и според разпоредбите на ИК, този модел на вот трябва да отговаря на изискванията за сигурност и надеждност, поставени в Кодекса за добрата практика по изборните въпроси (Съвет на Европа), действащият в България ИК, съдържа тези изисквания, подредени в логическа последователност в 17 точки на член 213, ал.2 от ИК.³³, които обаче търпят критика.

От уважение към конституционалистите и за нуждите на широката аудитория ще отбележа само следното: избирателното право е общо, равно и пряко с тайно гласуване. Гаранциите за това са в Конституцията и в законите на Републиката. Не и в инструкцията за експлоатация на машина за гласуване (чл.213, ал.2, т.3). Машината нищо не може да гарантира. Тези обстоятелства не подлежат на „уточнение“ на техническата спецификация в процедурата на договаряне с кандидати. На следващо място, в чл. 213 от ИК липсва законовото изискване на § 145, ал. 14, т. 24 – системата да позволява избирателите да проверят дали гласът им е отчетен правилно. Въпросната контролна разписка с отразения вот не удостоверява, че информацията е „записана“ в паметта на техническото устройство.

В противоречие с Конституцията, гаранциите за провеждане на честни избори при машинния вот в ИК липсват. Декларативните разпоредби са неприложими, например как наблюдателите ще упражнят правото си на „одит и проверка на машинното гласуване“ (чл. 114, ал. 1) не е ясно. Всички от тях да са програмисти, пак не е достатъчно, ако не знаят програмата. И няма как да се подмине колизията, която смятам, че съществува между чл.206, който задължава изборната администрация да въведе машинно гласуване във всяка секция, а от друга страна в чл. 269 е предвидено, че ако нещо се „бъгне“ със системата, то „гласуването продължава с хартиени бюлетини“. Какво излиза, законът задължава да се похарчат 12-15 000 000 лева за един ден, като допуска устройствата и да не работят. Това съответства ли на принципите на правовата държава съгласно чл. 4 от Конституцията?

---

³³ Друмева, Е. Цит. съч., с.7

Дано да се даде възможност на Конституционния съд да отговори на този въпрос, както и на другите, изложени по-горе.³⁴

Какво ще стане в подвижните секции и тези в чужбина? Ако логистиката в страната, макар и трудна, изглежда все пак постижима по някакъв начин, проблемът с гласуването в подвижните секции и в секциите в чужбина усложнява максимално упражняване на изборителното право на тези лица, които гласуват в ПСИК³⁵ или СИК в специализирано или лечебно заведение. В навечерието на всеки един вид избор се разкриват ПСИК, чиито членове буквално обикалят домовете на изборителите, които са заявили, че ще гласуват по този начин. ИК предвижда и в такива секции също да има машинно гласуване, а остава отворен въпросът как ще се реализира и дали ще видим членовете освен урната и бюлетините, да разнасят и машинните устройства по домовете на гласуващите. Законодателят е пропуснал да уреди този проблем в действащия ИК.

На президентските избори през 2016 г. зад граница бяха разкрити 325 секции в 71 държави, а за парламентарните избори през 2017 г. секциите в чужбина бяха 103 в 70 страни. De lege lata ИК за тях също трябва да бъдат осигурени машини, обслужващ персонал и т.н. В допълнение машините трябва да бъдат доставени по всички секции, някои от които са на хиляди километри от България, или наети на място. На етапа, на който се прилага в момента в България машинното гласуване не допринася за бързо обработване и отчитане на резултатите. Данните от гласуването се отчитат и записват в протокола, в който вече са вписани преброените на ръка хартиени бюлетини. След това данните се обобщават и протоколът се изпраща за обработка и за въвеждане в електронен вид.

Не на последно място има противоречие между значителната инвестиция, направена дотук в процеса и недостатъчната работа с гражданите и със секционните комисии за популяризиране на машинното гласуване. Без промяна в ИК, който стартира подготовката 55 дни преди изборите, докато са нужни месеци за толкова голяма обществена поръчка с качествени оферти, тестиране на оборудването и софтуера и за обучение на над 12 хиляди СИК, проблемът ще се прояви и при следващи избори. Бърз финансов анализ показва, че ако в дадена секция са гласували 10 души, а наемът на машината е 1550 лева без ДДС, то всеки глас струва 186.

---

³⁴ Вж. Стоичков, О. Конституционният съд да отмени машинния вот!, в. Труд, 20.02.2017 г., публикувано в интернет на: <https://trud.bg/конституционният-да-отмени-машинн>

³⁵ Подвижна секционна изборителна комисия

Броят на членовете на СИК ще си е същият, времето за броене няма да се съкрати, защото пак ще има и хартиено гласуване. Но рязко ще се вдигнат разходите и за много от секциите няма да са оправдани. В малките и отдалечени села не е сигурно, че машините изобщо ще бъдат използвани. В Пловдив-област, която е най-големия изборен район след 3-те софийски МИР-а, има поне 100 секции, чиито избиратели са под 100 човека, а даже има и такива, които са под или малко над 20 (село Ситово, община Родопи, област Пловдив, при последния вот избирателите по списък бяха 23). В такива секции машинното гласуване не е никак целесъобразно, нито от правна, нито от финансова, нито от практична, нито от ефективна гледна точка. Подобна е и бройката на гласуващите с ПСИК. Затова гласуването с машини във всички секции (§11 от ПЗР на ИК) не трябва да бъде въведено и разпоредбата на този текст от ИК смятам, че трябва да се промени.

5. Заключение

В теорията и изборната практика присъства и разбирането, че машинното гласуване има редица добри страни. Едни от тях са, че улеснява и значително ускорява броенето на гласовете, а от там и отчитането на крайния резултат. На второ място този ефект е най-видим при пропорционалното избиране, когато имаме избори за народни представители, евродепутати или общински съветници, т.е. при така нареченото преференциално гласуване. Машинното гласуване би намалило явлението „недействителни бюлетини” - счита се, че такъв начин на гласуване просто няма да може да допуска такива бюлетини³⁶.

С оглед анализа на института на „машинното гласуване” в изборното право става ясно, че уредбата в ИК е предназначена за многократно прилаган. Когато беше създавана (2014), а след това и частично променена (2016) близката перспектива за прилагане на машинното гласуване е била прилагането му като експериментално упражнение на редовните избори за ЕП през пролетта на 2014 г. Логично от това упражнение се е очаквало да се натрупа опит, да се изчистят грешките, допускани в различните изборни администрации и да се открият по-ясно характеристиките на прилагания технологичен модел, тъй като за редовните местни избори през 2015 г. машинното гласуване в ИК бе заложено като ефективно, макар и в ограничен обхват.

---

³⁶ Друмева, Е. Цит. съч., с. 6-7

В същата 2014 г. обаче имаше предсрочни парламентарни избори, чието машинно гласуване също бе едно второ бързо упражнение, от което със сигурност има натрупан някакъв опит, но след него се констатираха и редица несъвършенства в технологичния модел, в неговото организационно и техническо подготвяне и обезпечаване, та дори и в правната уредба. Заради това се поставя принципният въпрос за смисъла от машинното гласуване въобще в български условия. Струва ми се, че експериментът вече се е оказал неуспешен и трябва да бъде преосмислен. Същевременно ИК предвижда, че от 2018 г. се въвежда и електронното дистанционно гласуване, което да се извърши по интернет, а не в контролирана среда пред СИК. Няма друга страна по света, където едновременно да съществуват електронно, хартиено и машинно гласуване. Но и това е въпрос на публичен дебат, който в България традиционно няма кой да инициира или ако и да се случи то ще се явят само представители на софийски неправителствени организации, които ще „решат“ проблема в столицата, но не и в държавата, а избори се правят и в най-малкото населено място на Републиката.

6. De lege ferenda

Вече беше подчертано, че настоящата нормативна уредба на „машинното гласуване“ е не съвсем подробна и не достатъчно изчерпателна. От гледна точка на систематизирания материал могат да се очертаят някои de lege ferenda препоръки с оглед натрупаната практика³⁷: да се изгради средносрочна визия за бъдещето на машинното гласуване и другите нови технологии, да се включат национални и регионални държавни органи в обществена дискусия за масовото разширяване на този вид вот, да се направят анализи на съотношението ефективност, разходи, сертифициране, поддръжка на софтуер и хардуер, съхраняване на данните и други. Не става ясно защо това не е правено през последните години, в които е тествано машинното гласуване.

Все пак няма как да се отрече изцяло машинното гласуване. Добро законодателно решение би било, ако то бъде въведено като задължително само в СИК, с изключение на ПСИК и СИК в специални заведения, в трита градове с районно деление в България, по смисъла на чл.10, ал.1 от ЗАТУРБ.

---

³⁷Авторът е дългогодишен член на СИК, ОИК и РИК

Целта е улесняване на изборния процес в секции с голям брой избиратели, а и практиката до сега показва, че интересът на избирателите да използват машинно гласуване извън посочените градове е твърде малък и икономически неизгоден. Голяма част от членовете на СИК извън посочените изборни райони нямат необходимата минимална подготовка за работа с компютър, респективно с машинното устройство. На второ място би било добре, ако се въведат още по-конкретни параметри за машините на законово ниво, а не с актове на ЦИК или РИК. В ИК не е предвиден орган, който да сертифицира процеса (машините и информацията) и да следи по време на осъществяването му. Затова предлагам да се въведе нормативно в ИК кои са длъжностните лица, които ще притежават специфична компютърна грамотност, за да могат да контролират техническите процеси при машинния вот. В ИК липсват конкретни административно-наказателни норми, както и наказателни санкции по смисъла на НК за лица, които манипулират устройството или променят резултатите от машинното гласуване. Затова би било добре законодателят да предвиди и такива санкции.

STUDIA
IURIS